

М.Г.Вієвська

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА З МОЛОДДЮ ЯК ЗАСІБ АДАПТАЦІЇ ДО ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

В статті розглядається проблема використання внеаудиторної роботи со студентами, адаптації первокурсників к обучению в высшей школе. Показана роль выпускающих кафедр, формы внеаудиторной работы по психолого-педагогическим дисциплинам в экономическом вузе. Предлагается программа кураторских часов для студентов I курса.

The article reveals the problems of students after-school activities and adjusting of first-grade students to the process of education in higher school. The leading role of the core-chairs and the forms of after-school activities on psychology and pedagogy in the higher educational establishment of economy have been confirmed. The schedule of tutorial work the first-grade students is proposed.

Реформа освіти України передбачає підвищення вимог до випускників вищої школи, тим самим сприяє підготовці конкурентноздатних фахівців. Професійні знання та вміння не виникають стихійно, самомивовільно у процесі засвоєння студентами навчальних дисциплін, які включені до вузівських планів та програм.

Формування основ професійної майстерності неможливо без цілеспрямованої, організованої та систематичної виховної роботи з боку всього педагогічного колективу вищої школи. Як свідчить аналіз наукової літератури та педагогічної практики, поки що не вичерпані всі можливості вищої школи з цього питання. Частково позааудиторна виховна робота у вищій школі ще не в повному обсязі використовується у професійному вихованні студентів. Система позааудиторної роботи є цілостний процес, в якому удосконалюються всі учасники цієї діяльності. Тому потрібно визначити можливості позааудиторної роботи в професійній підготовці майбутніх спеціалістів, виявити основні моменти в її організації та проведенні в умовах економічного вузу. Суспільна потреба та умови університетської підготовки надали можливість введення на базі економічної освіти іншопрофільних дисциплін з відповідною додатковою фаховою спеціальністю, враховуючи означене студенти Криворізького економічного інституту Київського національного економічного університету мають можливість оволодіти додатковою спеціальністю "викладач економіки".

Тому позааудиторна робота має проводитися викладачами фахових кафедр та кафедри педагогіки та психології. При плануванні та проведенні означеної роботи вони повинні враховувати, що перехід від навчання у середній школі до навчання у вищій характеризується зміною умов життєдіяльності особистості. На відміну від шкільного навчання, у вищому навчальному закладі, іншого структурування набуває навчальний матеріал, що вивчається, як за змістом, так і за обсягом, здійснюється перехід до лекційно-практичної системи організації навчального процесу, змінюються загальні умови діяльності і оточення. Зазначене вище зумовлює існування і необхідність вирішення проблеми адаптації першокурсників до навчання у вищій школі. Даний процес передбачає:

- ознайомлення студентів із системою вузівського навчання;
- формування установки на активну самостійну навчальну діяльність;
- оволодіння прийомами наукової організації праці, навичками навчальної та науково-дослідної роботи.

Різноманітні аспекти соціальної та психологічної адаптації в останні роки досить активно досліджуються українськими вченими: В.В. Васильєвим, А.М. Висоцькою, Я.О.Горшовським, Т.І.Доцевич, Л.І.Закутською, О.М.Кокун, Н.Д.Корольовою, А.М.Кузнецовим, М.В.Левченко, А.А.Листопадом, О.Г.Морозом, Г.М.Ніщук, Т.І.Ольховецькою, В.В.Очеретяним, І.О.Сабанадзе, М.І.Томчуком, Т.Я.Яценко та іншими. Аналіз наукової літератури доводить, що адаптація до вузівського навчання – це соціально-психологічна проблема. В психології це явище розглядається як процес та результат пристосування людини до ситуації, що змінилася, в ході якої вона використовує механізми поведінки, які придбала на попередніх етапах свого розвитку та соціалізації, або відкриває нові засоби рішення задач. Тому адаптація визначається як зумовлена

змiнами соціальної дійсності специфічна діяльність по оптимізації взаємодії індивіда з навколишнім середовищем. В процесі адаптації людина, орієнтуючись в нових для неї умовах, пізнає й оцінює діяльність та свої можливості щодо її виконання, а також коригує відповідно до цього свою поведінку. Адаптація як явище динамічно-процесуального плану характеризується за інтенсивністю, швидкістю, темпом, ритмом. В кожному випадку зазначені характеристики мають індивідуальне виявлення. Але все ж таки цей процес, на наш погляд, залежить від виконання всіма вузівськими підрозділами функцій, серед яких:

- створення умов для успішної адаптаційної діяльності кожної особистості;
- вплив на формування у студентів індивідуального адаптивного механізму;
- створення умов для цілеспрямованого систематичного розвитку людини як суб'єкта діяльності (адаптаційної у тому числі).

Проведене протягом трьох років нами цілеспрямоване систематичне спостереження за адаптаційними механізмами педагогічного процесу дозволило встановити зв'язок між типовими труднощами адаптації першокурсників та факторами, які їх зумовлюють:

- регламентована зовні пізнавальна діяльність в школі замінюється на аритмічну, яка вимагає високого рівня внутрішньої організації;
- здійснюється відносно менший за інтенсивністю систематичний контроль за успішністю навчання у порівнянні зі шкільною системою чіткого повсякденного і поурочного контролю;
- недостатньо науково обґрунтовані та інформаційно доведені критерії оцінювання успішності навчальної діяльності студентів;

- вузівські поточні оцінки мають низький престиж; навчальне навантаження є значним і нерівномірним;
- відсутні або недостатньо розвинені навички самостійної роботи; нерозвинені вольові якості студентів, що, як правило, поєднується із залежністю від близької мотивації;
- першокурсники недостатньо самоорганізовані і самодисципліновані.

Вище зазначені фактори посилюються емоційно: студенти першого курсу переживають сумніви з приводу своєї готовності до навчання у вузі в зв'язку із суб'єктивними причинами, зосереджуються на власних недоліках перед вимогами, що зростають, переглядають своє рішення щодо правильності вибору професії, вищого навчального закладу.

За таких умов необхідно: організувати допомогу студентам I курсу з перших днів навчання; об'єднати зусилля всіх вузівських структур у забезпеченні адаптаційної діяльності першокурсників; виявляти та урахувувати індивідуальні особливості студентів якомога раніше.

В організації навчальної та науково-дослідної діяльності першокурсників має бути підвищена роль випускаючих кафедр. З цією метою, починаючи з перших днів навчання у вузі, необхідно проводити зустрічі - години випускаючих кафедр, на яких студентів ознайомлювати із: особливостями, напрямками, режимом роботи кафедри, викладачами, персоналом кафедри; системою спеціальних дисциплін, які викладаються на кафедрі; системою рубіжного, підсумкового контролю; обсягом самостійної, індивідуальної роботи для успішного засвоєння курсів; періодичними фаховими виданнями, методичними посібниками, що є на кафедрі.

Форми позааудиторної роботи мають бути різноманітними. В практиці роботи Криворізького економічного інституту Київського національного економічного університету викладачами кафедри педагогіки

та психології використовуються наступні форми: психолого-педагогічні інформації, зустрічі-бесіди з майстрами педагогічної праці, диспути на педагогічні теми, прес-конференції з актуальних проблем виховання, освіти та навчання, бесіди за “круглим столом” з питань психології та педагогіки, конкурси, педагогічні олімпіади, вечори-зустрічі, вечори питань та відповідей на найважливіші психолого-педагогічні питання, усні журнали, вистави, альбоми, стенди, педагогічні тижні, творчі дискусії з питань виховання молоді, День психологічної та педагогічної науки, конкурси студентських робіт з проблем педагогіки та психології. На протязі чотирьох років було проведено: Аукціон педагогічних ідей, Мандрівка у закордонні країни (система освіти), педагогічний симпозіум, гра-естафета “Педагогіка і ми”, “П’ять хвилин з психологією та педагогікою”, педагогічний консиліум, педагогічний турнір, конкурс “реклама навчального закладу”, тощо.

Саме на організацію навчальної та науково-дослідної роботи студентів I курсу має спрямовуватися робота кураторів. На кураторських годинах необхідно розглядати проблеми самоосвіти, самовиховання, що, безперечно, допоможе прискорити адаптацію до вузівського навчання. Виховну роботу зі студентами I курсу є сенс спрямовувати на усвідомлення ними необхідності мобілізації зусиль для прискорення адаптації до навчання у вузі. Головна мета виховання першокурсників полягає у формуванні індивідуального адаптивного механізму за умов цілеспрямованої організації: дієвої системи ознайомлення студентів із методами самоосвітньої, самовиховної діяльності, наукової організації праці; системи індивідуальної допомоги, консультування. Так, програма кураторських годин для студентів першого курсу “Самоосвіта як засіб адаптації студентів до навчання у вищій школі” включає наступні питання: 1. Вміння планувати свої життєві плани та ставити

завдання з самоосвіти. 2. Розвиток пізнавальних здібностей як засіб підвищення ефективності самоосвітньої діяльності. 3. Самоосвіта та творчість в діяльності майбутнього спеціаліста. 4. Виховання волі та характеру як умова управління самоосвітою та прискорення адаптації першокурсників до вузівської системи навчання. 5. Рациональність у самоосвіті. 6. Попередження та вирішення конфліктів шляхом самоосвіти.

Деканати, органи студентського самоврядування, куратори у роботі з першокурсниками значну увагу повинні приділяти створенню колективу студентської групи, визначивши цілі, близькі та віддалені перспективи, напрямки спільної діяльності. Виховна робота має включати: проведення кураторських годин з відповідної тематики; ознайомлення студентів із специфікою роботи методичних кабінетів, бібліотеки, правилами поведінки в них, основними прийомами роботи з бібліографічними каталогами, довідками тощо; аналіз навчальної діяльності студентів у індивідуальних співбесідах, на консультаціях; надання допомоги у відпрацюванні плану-графіку навчальної та науково-дослідної роботи; відслідкування та аналіз результатів всіх видів контролю, всіх форм звітності.

В роботі з першокурсниками є сенс проводити виховні заходи за наступною тематикою: Життєві плани та планування самоосвітньої, самовиховної діяльності. Мотивація навчальної та професійної діяльності. Як регулювати свою діяльність? Як управляти собою? Прийоми наукової організації інтелектуальної діяльності. Навчальна діяльність студента на лекції, семінарсько-практичному занятті. Виховання волі і характеру як умова самоосвітньої і самовиховної діяльності. Розвиток пізнавальних здібностей як засіб підвищення ефективності самоосвітньої діяльності. Умови створення робочого самопочуття. Самоосвіта в життєвому контексті.

Враховуючи зазначене вище, ми пропонуємо деканату наступну форму планів кураторів I курсу, визначивши в них такі розділи:

1. Вивчення індивідуальних особливостей студентів групи.
2. Тематика кураторських годин з проблем самоосвіти, самовиховання.
3. Тематика зборів з організації навчальної, науково-дослідної роботи студентів.

Кафедри вузу (випускаючи і ті, дисципліни яких викладаються з I курсу) мають проводити для першокурсників спеціальні заходи, тематика, форми яких відображаються у плані виховної роботи. Наприклад: Моя майбутня професія. Складові професійної майстерності. Гарний фахівець – який він? Самоосвіта і творчість в діяльності фахівця. Університетський рівень освіти: зміст та напрямки забезпечення. Професійні свята та традиції. Здоров'я та відпочинок в діяльності фахівця. Професійне довголіття фахівця. Конфлікти в професійній діяльності та засоби їх попередження. Я хочу стати фахівцем.

Спільними зусиллями деканатів, кафедр, викладачів, кураторів має забезпечуватися адаптаційна діяльність студентів. Відслідкування результатів даного процесу відбувається за умов системного аналізу діагностичних матеріалів, які отримуються на підставах апробації підготовлених методичних рекомендацій у роботі зі студентами фінансово-економічного, обліково-економічного, факультету економіки підприємств, міжнародної економіки та права, а також кібернетики та менеджменту.

Ми впевнені, що систематична, спеціально організована адаптаційна діяльність студентів допоможе в подальшому усунути перешкоди на шляху переходу до вузівської системи навчання і велику роль в цьому відіграє позааудиторна робота зі студентами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вієвська Муза, Красовська Лариса Соціально – психологічна адаптація першокурсників до навчання у вищій школі // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2000. – № 10. – С. 47 – 51.
2. Кондрашова Л.В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте. – Киев; Одесса: Выща школа, Головное изд-во, 1988. – 160с.
3. Листопад А. А. Анализ адаптационных процессов у студентов при переходе со школьной системы обучения на вузовскую // Формування творчої особистості в навчальному процесі: Зб. наук. ст. (за підсумками роботи Міжнародної науково-практичної конференції “Формування творчої особистості в навчальному процесі” – 26 – 27 листопада 1998 р.). / Під ред. д. п. н., проф. В.К.Буряка, д. п. н., проф. Л.В.Кондрашової.– Кривий Ріг, 1998.– 237 с.
4. Ніщук Г.М. Науково – теоретичний аналіз проблеми адаптації особистості // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіки і психологія, 2000. – №2. – С. 26 – 30.